

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	09.12.2019
Received / Makale Geliş	05.10.2019	Published / Yayınlanma	10.12.2019

TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM HARCAMALARININ ÜRETKENLİĞİ ARTIRICI OLARAK YAPILANDIRILMASININ ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF STRUCTURING SOCIAL ASSISTANCE EXPENDITURES AS PRODUCTIVITY ENHANCERS IN TURKEY

Doç. Dr. Emine KIZILTAŞ UZUNALI

Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Antalya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-7610-1567

Elif ALTUN

Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Antalya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-9853-2659

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1618>

Reference: Kızıldaş Uzunali, E. & Altun, E. (2019). Türkiye'de sosyal yardım harcamalarının üretkenliği artırıcı olarak yapılandırılmasının önemi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(46), 3961-3974.

ÖZET

Bu çalışmada, ilk olarak Türkiye'de uygulanan sosyal yardım harcamalarının nasıl geliştiği ve uygulandığı ortaya konulmuştur. 2002-2016 dönemine ilişkin olarak resmi istatistik verilerden yararlanılarak, Türkiye'de toplam sosyal yardım harcaması ile bütçe dengesi, işsizlik oranı ve GİNİ katsayısı, P80/P20, büyüme oranı arasındaki ilişkiler grafiksel analize tabi tutulmuştur. İncelenen dönemde işsizlik oranında artış, büyüme oranında düşüş olmasına rağmen, sosyal yardım harcamaları ile GİNİ katsayısı arasında negatif bir ilişkiye rastlanılmış ve sosyal yardım harcamasının gelir dağılımındaki adaleti düzeltici yönde gelişme gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Genel olarak, Türkiye'de sosyal yardım harcamalarının üretkenliği artırıcı olarak geliştirilmesi gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardım, Sosyal Yardım Harcamaları, İşsizlik, Büyüme, Bütçe Dengesi

ABSTRACT

In this study, it was first revealed how social aid expenditures developed and applied in Turkey. The relations between Total Social Assistance expenditure and Budget Balance, Unemployment Rate and the Gini coefficient, P80 / P20, Growth Rate in Turkey were analyzed graphically using official statistical data for 2002-2016 period. Although there was an increase in the unemployment rate and a decrease in growth rate in the period examined, a negative relationship was found between social assistance expenditures and GINI coefficient and it was found that social assistance expenditures improved in the direction of justice in income distribution. Overall, it was found that social assistance expenditures in Turkey should be improved as a productivity-enhancer.

Keywords: Social Assistance, Social Assistance Expenditure, Unemployment, Growth, Budget Balance

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi olan yoksulluk günümüzde tüm dünya ülkelerinin ortak bir sorunu haline gelmiştir. Gelir dağılımında adaletin sağlanamadığı ülkelerde yaşayan belirli bir kesim, yoksulluk riski ile karşı karşıyadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere yoksullukla mücadele hususunda çalışmalar yapmakta ve en azından yoksulluğun önüne geçilemese bile yoksulluğun etkilerini en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Sosyal devlet anlayışının gereği olarak devlet vatandaşlarına insan onuruna yakışır bir hayat sağlama yükümlülüğündedir. Yoksullukla mücadele kapsamında muhtaç durumdaki kişilere devlet tarafından herhangi bir karşılık beklemeden yapılan aynı ve nakdi yardımlar sosyal yardım olarak adlandırılmaktadır. Sosyal yardımlar aracılığıyla muhtaç, hasta, engelli gruplar topluma kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de yoksulluk sorunu önceleri hayırseverlik anlayışı ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Zaman içinde yaşanan ekonomik krizler ile birlikte yoksulluk sorunu derinleşerek mücadele edilmesi gereken bir devlet politikası haline gelmiştir. Günümüzde yoksullukla mücadele etkili olan sosyal politika araçlarının ilk sırasında sosyal yardımlar yer almaktadır Ülkemizde yoksullukla mücadele hususunda pek çok kamu kurum ve kuruluşu farklı muhtaçlık kriterlerine göre yardım yaparak yoksul kesime destek olmaya çalışmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİNİN GELİŞİMİ

Tarih boyunca Türk milletinin yapısı ve dini inancı gereği sosyal yardım anlayışında kültürel ve dini anlayışa bağlı kalındığı açıkça görülmektedir. Bu yüzden sosyal yardımlarda hakim anlayış olan hayırseverlik anlayışı sosyal yardımların dini kuruluşlar aracılığıyla ulaştırılmasına neden olmuştur. Ancak değişen Dünya düzeniyle birlikte Türkiye’de de sosyal yardım sisteminde değişikliğe gidilmiştir (Karagöl ve Dama, 2015:10). Tarihsel süreç içerisinde sosyal yardım sisteminin gelişimini Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi olarak incelemek yerinde olacaktır.

2.1. Sosyal Yardımın Tarihsel Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde sosyal yardım hizmetleri dini ve mesleki birlikler, esnaf, zanaatçı, çiftçi gibi mesleki örgütleri içine alan ocaklar ve dinsel temele dayalı hayır kurumları tarafından yürütülmekte olduğundan devletin asli görevi olarak görülmemiştir (Gerek, 2002:64). Yine bu dönemde İslam dininden kaynaklanan zekât, fitre, sadaka ve kurban kesme şeklinde yapılan yardımlarla birlikte yoksul kesime destek olunmuştur.

Temelinde hayır yapma duygusu yatan vakıf müessesesi yardımlaşma için oluşturulan kurumların en önemli örneklerinden biridir. Vakıf müessesesinin tüm dünyadaki en başarılı örnekleri Osmanlı’da karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı’da hayri vakıflar ve avarız vakıfları sosyal yardım anlamında önemli role sahip olmuştur. Hayri vakıflar; okul, cami, köprü, yol gibi yapıların yapımı ve yoksul kesimin gıda ihtiyacının karşılanması gibi hizmetleri yürütmekteydi. Avarız vakıfları ise yeterli gelire sahip olmayan kişilerin acil ihtiyaçlarını ve tedavi giderlerini karşılamaktadır (Dilik, 1988:68). Avarız vakıfları aracılığıyla dul, yetim ve kimsesizlerin yiyecek ve giyecek ihtiyaçları, tedavi giderleri karşılanmıştır.

Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren halka yardım faaliyetlerinde bulunan vakıfların yardım görevlerinin azalması ve bu görevlerin devlet tarafından üstlenilmesi ile birlikte modern anlamda sosyal yardım uygulamaları yaygınlaşmıştır. Kimsesizlere barınma imkanı tanıyan Darülaceze, yetim çocukların eğitimine destek olan Darüşşafaka ve Kızılay gibi kurumlar devletin son zamanlarında sosyal yardım anlamında önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır (Irmak, 1973:4).

Sosyal yardım anlayışı Türk hukukunda ilk kez, 1808 tarihinde yayınlanan “Sened-i İttifak”ta yer almıştır. “Yoksullar ile Müslüman olmayan halkın gözetilmelerinin esas olduğuna ilişkin düzenleme.” sosyal yardımlaşmanın ilk resmi örneği olarak kabul edilmektedir (Ballar, 2008:669). Sosyal yardımların devlet tarafından kurumsal bir yapıya kavuşması ise ilk kez II. Abdülhamit döneminde Darülhayr-ı Ali ve Darüleytamlar’ın kurulması ile başlatılmıştır. Bu kurumların yetersizliği üzerine 1917 yılında Himaye-i Etfal cemiyeti yani bugünkü adıyla Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur.

Ülkemizde Cumhuriyetin kurulmasının ardından sosyal yardımlar kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Cumhuriyet’in başlangıç yıllarında yardımlara gereksinim duyan önemli bir kesim bulunmakla birlikte bu yardımları gerçekleştirecek düzenli bir teşkilat kurulmamıştır. 1920 yılında Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı kurulması ile birlikte ilk adım atılmıştır (Atalay, 1999:76).

1921’de şehit ailelerine sosyal yardım yapma amacıyla “Himayeyi Etfal Cemiyeti” kurulmuştur. Aynı zamanda korunmaya muhtaç çocukların bakımını da bu kurum tarafından üstlenmiştir (Sarıkaya, 2005:50).

1924 yılında ise Köy Kanunu ve 1930 yılında Belediye Kanunu kabul edilmiş olup; köylere ve belediyelere sosyal yardım yapma görevi verilmiştir. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda sosyal yardımlar daha çok belediyeler tarafından gerçekleştirilerek bu süreçte devlet daha çok yol göstericilik yapmıştır.

1934 yılında 2510 sayılı İskân Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye’de iskan edilenlere yönelik yapılacak olan sosyal yardımlar düzenlenmiştir (Devlet Denetleme Kurulu [DDK], 2009:114).

1961 Anayasası'nın 48. maddesinde "herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir." bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindedir." denilmiştir (Gözübüyük, 2002:67).

1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurumun görevleri; korunmaya muhtaç çocukların, engellilerin ve yaşlıların bakımının sağlanması, çalışabilecek yaş ve güçte olmayan yoksul bireylerin sosyal güvenliğinin sağlanmasıdır.

Türkiye'de sosyal yardımlar alanında yaşanan ilk ciddi gelişme 1976 yılında engelliler ve 65 yaş üstü vatandaşlar için çıkarılan 2022 sayılı yasadır (Resmî Gazete, 1976). Bu yasa ile 65 yaşını doldurmuş yoksul Türk vatandaşlarına aylık bağlanmıştır.

Sosyal yardımlarla ilgili ilk hukuki düzenleme ise 1982 Anayasası'nın 2, 60 ve 61. maddeleridir. Anayasanın 2. maddesine göre "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." Bu maddeye göre sosyal yardım bir insan hakkı olarak kabul edilmiş ve gerekli düzenlemeleri yapma yetkisi de devlete verilmiştir. Anayasanın 60. maddesinde ise "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar." ifadesine yer verilmiştir (URL 1).

1983 tarih ve 2828 sayılı yasa ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa ile muhtaç durumda bulunan kişi ve ailelere hem kamusal yardım hem kamusal hizmet sunulması hedeflenmiştir.

18.08.1984 tarihli 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne; öğrenci yurtları, aş ocağı, eğitim tesisleri açmak, yönetimini sağlamak, imkanları ölçüsünde muhtaç ve engellilere aylık bağlama görevleri verilmiştir (VGM Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1984).

Bu yasayı 1986 yılında kabul edilen 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Yasası takip etmektedir. 3294 sayılı yasayı uygulama amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kurulmuş ve her il-ilçede vakıflar oluşturulmuştur. 2004 yılında Başbakanlığa bağlı genel müdürlük olarak faaliyet gösteren bu fon, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine alınmıştır.

08.06.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname" ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadının Statüsü, Aile ve Sosyal Araştırmalar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü kapatılmış ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile sosyal yardım ve hizmetler tek çatı altında toplanmıştır (ASPB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011).

2012 yılında Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı ve 2013 yılında da Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Yardım Programlarının da eklenmesiyle merkezi devlet eliyle yapılan düzenli yardımlarda artış sağlanmıştır. Son olarak 2014 yılında yapılan bir değişiklikle herhangi bir Sosyal Güvenlik Kurumuna tabi çalışanların da yardımlardan faydalandırılmasının önü açılmıştır (Dodurka 2014:4).

3. TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM HİZMETİ SUNAN KURUMLAR

Türkiye'de sosyal yardım hizmeti kamu kurumları aracılığıyla sunulmakla birlikte, özel kuruluşlar tarafından da yapılabilmektedir. Sosyal yardım hizmeti sunan kurumların başlıcaları şu şekildedir:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü
- Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından verilen Burslar

3.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Yoksul kesime yapılan yardımlarla insanlar arası gelir dağılımında adaletsizlikler giderilerek sosyal barış sağlamaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de sosyal yardım sisteminin temel aktörü Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’dür. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan ve eğitim, gıda, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yoksul vatandaşlara destek olmaktadır. Ayrıca muhtaç kişilere sağlık, eğitim, gıda, barınma, sıcak yemek ve doğal afet yardımları gibi çeşitli yardımlar da Genel Müdürlüğe bağlı il ve ilçe vakıfları aracılığıyla yapılmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yapılan sosyal yardımlar aşağıda yer almaktadır:

Gıda Yardımları: Ekonomik sıkıntı içinde olan bireylerin temel gıda ihtiyacının karşılanması için vakıflara kaynak aktarılmaktadır. Bu yardım kapsamında nakdi veya gıda paketi olarak yardım yapılmaktadır. Yapılacak olan gıda yardımları için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına Ramazan ve Kurban bayramlarında ek kaynak aktarılmaktadır.

Barınma yardımı: Barınma yardımı programı kapsamında evsizlere ev, evi olanların onarım ihtiyacı varsa onarım masrafı veya eşyası yetersiz ise eşya yardımı yapılmaktadır. Barınma yardımı olarak en fazla 25.000,00 TL tutarında yardım yapılabilir.

Yakacak yardımı: Yakacak yardımı kapsamında ise aynı olarak her aileye kömür ulaştırılmaktadır. Bakanlar Kurulu kararı ile 2003 yılından itibaren Türkiye Kömür İşletmelerinden tedarik edilen kömür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYD) aracılığıyla ihtiyaç sahibi ailelere en az 500 kg olacak şekilde torbalanarak teslim edilmektedir. Yoksul ailelere yapılan kömür yardımı ile ülkemizin yer altı kaynaklarına, ulaşım sektörüne ve istihdama katkı sağlanmaktadır.

Sağlık yardımları: Bu yardımlar hastane, tedavi ve ilaç masraflarının karşılanması şeklindedir. Ülkemizde 2012 yılından beri yürürlükte olan Genel Sağlık Sigortası uygulaması ile sosyal güvencesi olsun olmasın herkes sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır. Ekonomik durumuna göre kişi sigorta primi ödemekle birlikte; geliri olmayanlar prim ödemekten muaf tutulmakta ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaktadır. Bunun dışında nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelerin 0-6 yaş aralığındaki çocuklarını belirli aralıklarla sağlık muayenelerine götürmeleri koşuluyla iki ayda bir olmak üzere Şartlı Sağlık Yardımı yatırılmaktadır. Bu yardım çocuk ölümlerinin ve çocukların hastalanma oranlarının azaltılması amacıyla maddi imkansızlık sebebiyle düzenli sağlık kontrollerini yaptıramayan ailelere verilmektedir.

Eğitim Yardımları: Eğitimde fırsat eşitliği sağlanarak yoksulluğun nesilden nesile aktarımının önüne geçilmesi amacıyla etkili bir yardım politikasının oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu’nun büyük bir bölümü eğitim yardımı için kullanılmaktadır. Eğitim Yardımı kapsamında Eğitim Materyali Yardımı, Şartlı Eğitim Yardımı, Öğle Yemeği Yardımı, Ücretsiz Kitap Dağıtımı, Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı, Özürlü Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması ve Yüksek Öğrenim Bursları yardımları bulunmaktadır. Yardım alabilme kriteri ise hanede kişi başı gelirin 18 yaşından küçükler için belirlenen net asgari ücretin üçte birinden az olması gerekmektedir.

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardımlar: Boğaziçi Üniversitesi ile iş birliği içerisinde yürütülmüş olan “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi” kapsamında 29/11/2011 tarihinde Eşi Vefat Eden Kadınlara yönelik düzenli nakdi yardım programı başlatılması yönünde karar alınmıştır (URL 2).

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında olup, eşi vefat etmiş kadınlara muhtaçlıkları devam ettiği sürece aylık 275,00 TL olmak üzere 2 aylık dönemler halinde 550,00 TL düzenli nakdi yardım verilmektedir. Bu yardım programı sadece eşi vefat eden kadınlara yönelik olup; eşinden ayrılmış kadınları kapsamamaktadır. 2016 yılında bu yardım programında 289.987 kişi faydalanmıştır.

Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar: 2013 yılından itibaren vatani görevini yerine getirmekte olan askerlerin ailelerinin desteklenmesi için aylık 275,00 TL olmak üzere düzenli yardım uygulaması başlatılmıştır. Yapılacak olan yardım asker evliyse eğer eşine yoksa anne veya babaya yapılmaktadır.

Babası askeri görevini yapan 18 yaş altındaki çocuk için ise Muhtaç Asker Çocuğu yardımı yapılmaktadır. 2015 yılında 3.803 asker çocuğu için 2.349.300 TL kaynak kullanılmış, 2016 yılında ise yoksul asker çocuğu sayısı 6.313'e yükselerek 4.036.700 TL kaynak aktarımı yapılmıştır (Sargın, 2017:56).

3.2. 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Yardımlar

2022 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" gereğince herhangi bir Sosyal Güvenlik kurumuna tabi olmayan ve hanede kişi başı gelir asgari ücretin 1/3'ünden az olan 65 yaşını doldurmuş yaşlılar, 18 yaşından büyük engelliler ve 18 yaşını tamamlamamış engelli yakınına aylık almaya hak kazanmaktadır.

2022 sayılı kanun kapsamında yaşlı ve engellilere yönelik olarak 65 yaş üstü aylığı, Engelli Aylığı, Engelli Yakını Aylığı ve Silikozis Aylığı bağlanmaktadır. Bu aylıklar Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından doğrudan kişilerin adına her ay yatırılmaktadır.

Ayrıca 1 Ocak 2015 tarihinden bu yana genel müdürlük tarafından bakıma muhtaç kişinin evde bakılması koşuluyla ödenek gönderme işlemleri yapılmaya başlanmıştır. Hanede kişi başına düşen gelir bir aylık net asgari ücretin 2/3'ünden daha az olan bakıma muhtaç engellilerin bakımını üstlenen kişiye düzenli olarak ödeme yapılmaktadır. Yetkili hastanelerden alınacak olan sağlık raporunda engel oranının %50 ve üzeri olması ayrıca raporda ağır engelli ibaresinin olması da gerekmektedir. Başvurular SYD Vakıfları tarafından alınmakta ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri tarafından sonuçlandırılmaktadır.

3.3. Proje Destekleri

Yapılan bu yardımlar dışında 2002 yılından itibaren uygulanmaya başlanılan çalışabilecek yaş ve güçteki muhtaç vatandaşlarımızın çalışma hayatına aktif olarak katılımını sağlamayı amaçlayan proje destekleri bulunmaktadır. Proje desteklerinin amacı (ASPB Sosyal Yardım İstatistikleri, 2012:2):

- Çalışabilme yaşında ve gücünde olup herhangi bir geliri olmayan vatandaşlarımızın kendi işlerini kurarak yaşamlarını devam ettirmelerinin sağlanması
- Sürekli bir gelir elde edilmesi sağlanarak sosyal yardımların yararlanıcılarının sayısının azaltılması
- Toplum tarafından dışlanmaya maruz kalmadan ekonomik ve sosyal hayata girişlerinin sağlanması

SYDTF ile yürütülen Proje destekleri şunlardır; Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi, Gelir Getirici Proje Destekleri, İstihdam Eğitimi Proje Destekleri, Sosyal Hizmet Proje Destekleri, Geçici İstihdam Proje Destekleri, Toplum Kalkınması Proje Destekleri ve Sosyal Konut Proje Desteklerinden oluşmaktadır.

Her il ve ilçede örgütlenmiş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla 2016 yılında yapılan yardımlar ve yardım alan hane sayısına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1: Rakamlarla Türkiye'de Sosyal Yardımlar (2016)

Sosyal Yardım ve Hizmet Harcamaları	Oran/Tutar
Sosyal Yardımların GSYİH İçindeki Payı(*)	%1,45
Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	3.154.069
Düzenli Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	2.342.946
Geçici (Sürelili) Yardımlardan Faydalanan hane sayısı	2.046.888
SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar	5.018.086.885
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Hak Sahibi Sayısı	1.292.355
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	4.763.796.699 TL
GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı (**)	6.683.106
GSS Prim Desteği (SGK'ya Ödenen)	7.002.820.942 TL
Kişi başı günlük harcaması, cari satın alma gücü paritesine (SGP) göre 2,15 doların altında kalan fert oranı (2015)	%0,06
Kişi başı günlük harcaması, cari SGP'ye göre 4,30 doların altında kalan fert oranı (2015)	%1,58
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Sayısı (SYDV)	1000
SYDV Personel Sayısı	9058
SYDV Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Sayısı	3839
Toplam Sosyal Yardım ve Hizmet Harcaması Tutarı	32.000.000.000 TL

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2016 Yılı Faaliyet Raporu, s.47.

Yukarıda yer alan verilere göre 2016 yılında 3 milyon 154 bin 69 aile yani 10 milyon 610 bin 928 kişiye sosyal yardım yapılmıştır. Toplam yardım tutarı ise 32 milyar TL'dir. Bu tutarın Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı ise yüzde 1,45 olarak hesaplanmıştır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere harcamalar içerisinde en büyük kalem 7.002.820.942 TL ile SGK'ya ödenen GSS Prim desteğidir. Bu desteği 5.018.086.885 TL ile "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu" (SYDTF) Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar" kalemi izlemiştir.

Sosyal Yardım bütçesindeki artış artan sosyal yardım harcamalarının bir sonucudur. Aşağıda yer alan tabloda yıllar itibariyle sosyal yardım harcamalarının miktarı ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'ya oranı gösterilmektedir.

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Sosyal Yardım Harcamalarının Miktarı ve GSYİH'ya Oranı

Yıllar	Toplam Sosyal Yardım Harcamaları (Bin TL)	Toplam Sosyal Yardım Harcaması / GSYİH (%)
2002	1.376.069	0,50
2003	2.064.512	0,57
2004	3.296.572	0,59
2005	4.340.335	0,67
2006	6.545.719	0,86
2007	8.432.635	1,00
2008	9.819.952	1,03
2009	13.035.483	1,37
2010	12.931.637	1,18
2011	15.160.777	1,18
2012	16.656.244	1,18
2013	20.764.725	1,35
2014	20.393.993	1,38
2015	25.828.578	1,33
2016	32.000.000	1,45

Kaynak: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü [SYGM] (2013b), AR-GE ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı Verileri

Yukarıda yer alan tablodan da anlaşılacağı gibi sosyal devlet uygulamalarının yaygınlaşması ile birlikte sosyal yardım harcamaları yıllar içerisinde artarak devam etmiştir. Yaşanan bu artışta yapılan yardımlara ulaşılabilirliğin artması ve yardım programlarının kapsamının gelişmesi de önemli bir rol oynamıştır. 2002 yılında sınırlı türde sosyal yardım verilirken günümüzde neredeyse 40 farklı türde sosyal yardım verilmektedir. Bu nedenle sosyal yardım harcamalarında 2002 yılına kıyasla yaklaşık olarak 24 kat artış yaşanmıştır.

Sosyal yardım harcamalarının GSYİH'ya oranı 2002 yılında yüzde 0,5 seviyesindeyken, bu oran 2016 yılında yüzde 1,45'e yükselmiştir. Bu oran Avrupa Birliği (AB) ve Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) ortalamasının altında olmakla birlikte bu oranı onlarla aynı seviyeye çıkarma hedefi Ak Parti (AKP)'nin 2023 vizyonunun içerisinde yer almaktadır.

3.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan sosyal yardımlar kamusal sosyal yardımın bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Türk devlet geleneğinde özellikle Selçuklular ve Osmanlılar zamanında önemli bir yere sahip olan vakıflar hukuki, dini ve sosyal müesseselerdir (Soysaldı, 2017).

Vakıfların kökeni 1920 yılında kurulan Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'ne dayanmaktadır. 8 Haziran 1984 tarih ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Sosyal Hizmet ve yardım alanında faaliyet göstermeye başlamıştır (Bildirci, 2011:108).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türk Medeni Kanunu'nda da vakıflara yer verilmiştir. Kanununun 101. maddesinde vakıflar "Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır." şeklinde tanımlanmıştır. Devamında ise "Bir malvarlığının bütünü veya gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar vakfedilebilir." şeklinde getirilen açıklamayla vakfın kapsamı belirtilmiştir (Özdemir ve Dura, 2010:53).

Vakıflar kamusal hizmetlerin halka ulaştırılmasında, eğitim ve bilimin desteklenmesinde, sınıflar arası gelir dağılımının dengelenmesinde ve ülkede istikrarın sağlanmasında önemli bir işlev gören kurumdur.

Vakıflar Osmanlı döneminden bu yana yaptığı hizmetlerle günümüz sosyal devlet anlayışına katkı sağlamıştır (VGM Faaliyet Raporu, 2017:2)

Vakıflar Genel Müdürlüğü bilim, kültür, sanat, tarih, çevre, yatırım, hukuki, şehircilik, sağlık, eğitim ve sosyal yardımlar alanında faaliyette bulunmaktadır. Konumuz olan sosyal yardımlarla ilgili olarak vakıflar tarafından gerçekleştirilen faaliyetleri inceleyecek olursak;

- Aşevi ve kuru gıda yardımı
- Engellilere ve yetimlere muhtaç aylığı
- Burs

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan, herhangi bir yerden aylığı bulunmayan, gelir getiren taşınır veya taşınmaz bulunmayan, anne ya da babası hayatta olmayan muhtaç çocuklar ve %40 ve üzeri engeli olan kişilere aylık bağlanmaktadır. Ayrıca sosyal güvencesi olmayan veya geliri net asgari ücret miktarından fazla olmayan kişilere sıcak yemek ve kuru gıda verilmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ilk ve ortaöğretim öğrencilerine burs verilmekle birlikte, 20/08/2013 tarih ve 28741 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Yükseköğrenim Burs Yönetmeliği uyarınca üniversitede eğitim gören öğrencilere de burs verilmektedir. 2015 yılında ilk-orta ve lisede okuyan 15 bin öğrenciye 9 ay süreyle aylık 60 TL, 5 bin üniversite öğrencisine ise 8 ay süreyle 200 TL karşılıksız burs verilmiştir. Yine 2015 yılında 2146 yetim ve 1487 engelliye 12 ay boyunca 520,21 TL muhtaç aylığı ödenmiştir (VGM Faaliyet Raporu, 2016:43).

Vakıflar Yönetmeliği’nin 90. maddesine göre; genel müdürlükten yardım alanlar, 2022 sayılı kanun kapsamında aylık alanlar, aşevi yardımı alanlar, şehit ve gazi aileleri ve mülki idare amiri veya muhtarlıklar tarafından yardıma muhtaç oldukları belgelenen kişiler Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi’nde ücretsiz tedavi olabilmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün gelir bütçesi ise; kira gelirlerinden, faiz gelirlerinden, iştirak gelirlerinden, taşınmazların satışından elde edilecek gelirlerden, yapılan bağış ve yardımlardan oluşmaktadır. Gelirlerin dağılımına bakıldığında ilk sırayı %61,56 ile kira geliri yer almaktadır (VGM Faaliyet Raporu, 2017:35)

3.5. Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından verilen Burslar

2684 sayılı “İlköğretimde ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun” ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilere parasız yatılı veya burslu okumaları için sosyal yardım verilebileceği hususu yer almaktadır.

Parasız yatılı veya burslu okuyabilmek için ekonomik imkanlardan yoksun olmak ve başarılı olmak gerekmektedir. Bu haktan yararlanacak olan öğrenciler illerin gelişmişlik durumu ve öğrenci sayıları göz önüne alınarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tespit edilmektedir. Burs ve parasız yatılılığa hak kazanabilmek için öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen sınavı kazanmak gerekmektedir.

Parasız yatılı öğrencilere kitap, kırtasiye ihtiyaçları, gıda, giyim, harçlık ve diğer ihtiyaçları için yardım yapılmaktadır. Parasız yatılı veya burslu okuyarak mezun olan öğrencilerin mecburi hizmet veya bursun geri ödenmesi hususunda zorunluluğu bulunmamaktadır.

1989 yılından sonra yükseköğrenim gören dar gelirli ailelerin başarılı çocuklarına Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü SYGM tarafından burs verilmekteyken, 2003-2004 eğitim ve öğretim yılından itibaren Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü (KYK) 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5102 sayılı “Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun” hükümlerine göre faaliyetlerine devam etmektedir. Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren kurum 2011 tarihi itibarıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı’na bağlanmıştır (URL 3).

Müracaatta bulunan öğrencinin başarılı ve gerçek anlamda ihtiyaç sahibi olması durumunda karşılıksız olarak burs verilmektedir. Bunun dışında açık öğretimde okuyup, anne-babası vefat etmiş olan ve şehit-gazi çocuklarına da Yurt-Kur tarafından burs imkanı sunulmaktadır. Öğretim kurumları tarafından başarısız olduğu tespit edilen öğrencilerin aldıkları burs yardımı kesilmektedir.

KYK öğrencilere yönelik maddi desteklerin yanında çağın gereklerine uygun modern yurtlarda barınma hizmeti ve sağlıklı, uygun fiyatla beslenmeleri için yemekhane hizmeti de vermektedir.

2004 yılında burs alan öğrenci sayısı 54.728 iken 2016 yılında öğrenci sayısının 377.994 olduğunu görmekteyiz. 2016 yılında yurt içinde ve dışında toplam 378.823 öğrenciye 1.841.537.052,86 TL burs ödemesi yapılmıştır (KYK Faaliyet Raporu, 2016).

KYK tarafından verilen burs karşılıksız olup; öğrenim ve katkı kredisi ise geri ödemelidir. Geri ödeme öğretim süresinin bitiminden itibaren iki yıl sonra başlamakta ve aylık taksitler halinde ödenmektedir.

Sonuç olarak sosyal yardıma duyulan ihtiyaç gerek aile yapısında meydana gelen değişim gerekse nüfus artışı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik gibi nedenlere bağlı olarak artmaya devam etmektedir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğrenim Kredi Yurtlar Kurumu tarafından sosyal yardım harcamaları yapılmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda bu kurumların 2016 yılı içinde yaptıkları yardım harcamaları ve yararlanan kişi sayısı belirtilmiştir.

Tablo 3: Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının 2016 Yılındaki Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum Adı	Yardım Türü	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Yaşlı-Engelli Aylığı	1.335.451	4.764
	Evde Bakım	481.141	5.198
	Sydv Yardımları	3.154.069	5.018
	GSS Prim Desteği	6.683.106	7.003
	Doğum Yardımı	1.175.124	512
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı	3.734	22
	Aşevi Hizmetleri	20.315	29
	Öğrencilere Burs	20.962	18
Milli Eğitim Bakanlığı	Öğrencilere Burs	256.076	523
	YURTKUR	378.823	1.841
	TKİ	2.082.309	900

Kaynak: Kurumların 2016 yılı Faaliyet Raporlarına bakılarak oluşturulmuştur.

2016 yılında ASPB tarafından 12.828.891 kişiye 22.495 milyon TL tutarında yardım yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 45.011 kişiye 69 milyon TL yardım yapılmıştır. Eğitim kapsamında ise MEB tarafından 523 milyon, YURTKUR tarafından ise 1.841 milyon TL yardım yapılmıştır. Görüldüğü üzere Türkiye nüfusunun önemli bir bölümü yardımlardan faydalanmaktadır.

4. KAMU KURUMLARI TARAFINDAN YAPILAN SOSYAL YARDIM FAALİYETLERİNİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Sosyal yardım alanında tartışmalar genellikle 2002 öncesi ve sonrası olarak gündeme gelmektedir. 2002 öncesinde yoksulluk önemli bir sorun olarak görülmemiş ve ülke gündeminde pek yer almamıştır. Dağınık ve denetimsiz bir yapı arz eden sosyal yardımlar 2001 Ekonomik kriziyle birlikte değişime uğramaya başlamıştır. 2002 yılından sonra yapılan köklü değişikliklerle sosyal yardım sistemi (aktarılan kaynağın artırılması, yardım kriterlerinin belli kurallara bağlı olması gibi) daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla sosyal devlet anlayışı tam manasıyla gerçekleştirilmek istenmiştir.

2002 yılından itibaren uygulanmaya başlanan sosyal yardım programlarının, niteliği ve kapsamı çeşitlenmiştir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine herkesin rahatlıkla ulaşabilmesi sağlanmıştır. Çünkü yoksulluk zincirinin kırılabilmesi için en etkili yol eğitimi ve sağlıklı bireyler yetiştirmekten geçmektedir. Eğitim alanında Şartlı Eğitim Yardımı, okullaşma oranındaki artış, her ile üniversite kurulması, öğrencilere burs verilmesi, sağlık alanında Aile Hekimliği uygulaması, nüfusun neredeyse tamamının sağlık hizmetinden faydalanabilmesi için GSS uygulaması, hastane ve yatak sayısındaki artış önemli yenilikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2002 yılında yapılan sosyal yardım harcamaları GSYİH'nın yüzde 0,5'ini oluştururken 2016 yılında ise yüzde 1,45'e yükselmiştir. Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2002 yılında sosyal yardımlara ayrılan bütçesi 1,3 milyar lira iken bu rakam 2016 yılında 33,7 milyar liraya yükselmiştir (URL 4). Bu da sosyal politikalara verilen önemin bir göstergesidir.

Ülkemizde sosyal yardıma olan talebin artışıyla birlikte bu alanda yaşanan sorunlarda artmaktadır. Sosyal yardımlar alanında yaşanan sorunları şu şekilde sıralayabiliriz (Çakar, Yılmaz, 2010:3):

- Sosyal yardımların kısıtlı bir nüfusu kapsamaması,
- Sosyal yardımlarda süreklilik sorunu,
- Nesnel bir yoksulluk kriterinin olmaması,
- Sosyal yardım yapan kurumlar arasında yaşanan koordinasyon sorunu,
- Verilen sosyal yardım miktarının yetersizliği,
- İstihdamı teşvik edici sosyal yardım programının yetersizliği,
- Özel sektör ve STK ile iş birliği yapılmaması,
- Yardımların kime yapılacağı ve hangi ölçütlere göre yapılacağı hususunda yaşanan belirsizlik.

Yoksulluk zaten kendi başına çok boyutlu bir kavram olduğundan muhtaçlık durumunun tespitinde zorluklar yaşandığı görülmektedir. Her bir sosyal yardım programı için farklı bir yasa bulunması nedeniyle standart bir muhtaçlık kriteri bulunmamaktadır. Örneğin Evde Bakım aylığını alabilmek için herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olup olmamaya bakılmaksızın, haneye giren gelir kişi sayısına bölündüğünde kişi başına düşen gelir net asgari ücretin 2/3'ünden daha az olan engellinin bakımını üstlenen bakıcısı bu aylığı almaya hak kazanmaktadır. Aynı kişinin eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, muhtaç asker aylığı, şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımından faydalanabilmesi için herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaması şartı aranmaktadır. Kişinin sosyal yardımlardan faydalanabilmesi için ise hane içinde kişi başına düşen gelir net asgari ücretin 1/3'ünden az olma şartı aranmaktadır. Bu sorunu aşmak için ortak bir muhtaçlık kriteri belirlenmelidir. Sosyal yardım yapmanın kapsama alanı, verilecek sosyal yardımın miktarı ve süresi gibi konulardaki belirsizlikler kaldırılmalıdır. Böylelikle gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşılabilir.

Verilecek olan sosyal yardımın miktarı ülkelerin ekonomik koşullarına göre değişmektedir. Sosyal yardım miktarının belirlenmesinde, yardıma muhtaç olan kişi sayısı ve dağıtılacak kaynağın miktarı önemli unsurlardandır. Yardım miktarının çalışma karşılığı elde edilebilecek ücretten fazla olmamasına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde kişi çalışma yerine yardımlara bağımlı halde yaşamayı tercih edecektir.

Kurumlar arasında iletişim mekanizmasının yetersizliği sebebiyle aynı kişi farklı kurumlardan üst üste yardım alabilmektedir. Sosyal yardım alanındaki bu karmaşayı ortadan kaldırmak amacıyla 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş olsa da mevcut dağıtım uygulamaları devam etmektedir. Öncelikle mükerrer yardımların önlenmesi amacıyla düzenli işleyen bir bilgi paylaşım sistemi oluşturulmalıdır. Böylece sosyal yardımlarda yaşanan istismar sorunu ortadan kalkacaktır.

Sosyal yardımların bağımlılık yaratması da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışabilir yaş ve güçte olan bireylere yardımların düzenli bir şekilde verilmesi durumunda kişinin çalışma isteği azalmakta; çalışmayıp yardımlarla yaşamaya başlamaktadır. Sosyal yardımlara bağımlılığın azaltılması amacıyla çalışabilecek yaş ve güçte olan bireylerin istihdama yönlendirilmesi önem taşımaktadır. Ülkemiz de bu alanda çalışmalar başlamış olup sosyal yardım başvurusunda bulunan kişinin sosyal yardım kurumları tarafından Türkiye İş Kurumu (İşkur)'a kaydı yapılmaktadır. Eğer İşkur tarafından önerilen iş 3 kez kabul edilmezse kişinin yardımı kesilmektedir.

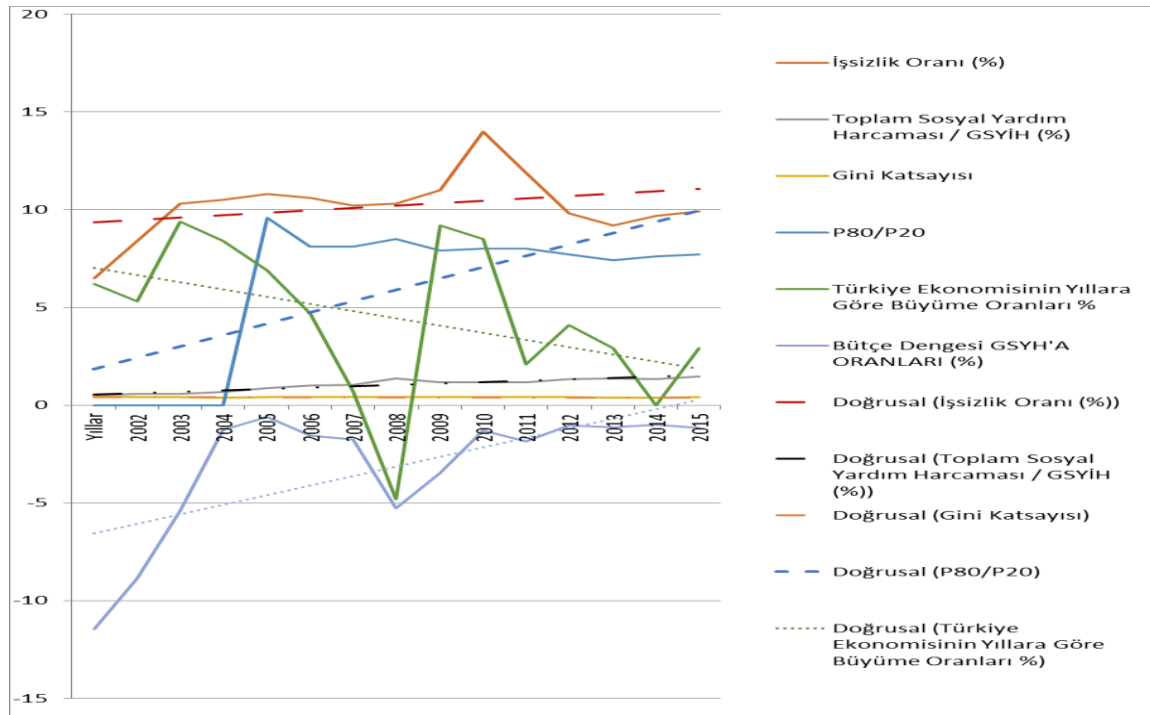
Tablo 4: Türkiye’de Toplam Sosyal Yardım Harcaması / GSYİH (%) ve İşsizlik Oranı (%) Arasındaki İlişki (2002-2016)

Yıllar	İşsizlik Oranı (%)	Toplam Sosyal Yardım Harcaması / GSYİH (%)	Gini Katsayısı	P80/P20	Türkiye Ekonomisinin Yıllara Göre Büyüme Oranları (%)	Bütçe Dengesi GSYH'a Oranları (%)
2002	6,5	0,50	0,440		6,2	-11,44
2003	8,4	0,57	0,420		5,3	-8,84
2004	10,3	0,59	0,400		9,4	-5,42
2005	10,5	0,67	0,380		8,4	-1,25
2006	10,8	0,86	0,428	9,6	6,9	-0,59
2007	10,6	1,00	0,406	8,1	4,7	-1,56
2008	10,2	1,03	0,405	8,1	0,7	-1,75
2009	10,3	1,37	0,415	8,5	-4,8	-5,28
2010	11,0	1,18	0,402	7,9	9,2	-3,46
2011	14,0	1,18	0,404	8	8,5	-1,28
2012	11,9	1,18	0,402	8	2,1	-1,87
2013	9,8	1,35	0,400	7,7	4,1	-1,02
2014	9,2	1,38	0,391	7,4	2,9	-1,14
2015	9,7	1,33	0,397	7,6	4,0	-1,01
2016	9,9	1,45	0,404	7,7	2,9	-1,15

Kaynak: (SYGM (2013b), AR-GE ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı Verileri; URL 5)

Ülkemizde ilgili yıllarda P80/P20 yüzde oranları ile GİNİ katsayısı arasında paralellik göze çarpmaktadır. Yani gelir dağılımı eşitsizliği ile en düşük gelir grubu ve en yüksek gelir grubu arasındaki farkın aynı yönlü olduğu ifade edilebilir (Öz, 2019: 603). 2016 yılında gerçekleşen 0,404 oranındaki GİNİ katsayısı gelir dağılımında yaşanan bozukluğun bir göstergesidir. Bu bozulmaya karşılık en yüksek gelir ve en düşük gelir arasındaki fark daralma sergilemiştir.

İşsizlik ve sosyal yardım harcaması arasındaki ilişkiyi değerlendirecek olursak; 2002 ve 2011 yılları arasında işsizlik rakamlarında hafif dalgalanmalar olsa da sürekli artış halinde olduğu görülmektedir. 2012 yılından sonra ise işsizlik oranları iki haneli rakamların altına düşmüştür. İşsizlik oranlarına bağlı olarak sosyal yardım harcamalarının yıldan yıla artış içerisinde olduğu görülmektedir.

Grafik 1: Türkiye’de Toplam Sosyal Yardım Harcaması ile Bütçe Dengesi, İşsizlik Oranı / GSYİH (%) ve GİNİ katsayısı, P80/P20, Büyüme Oranı Arasındaki İlişkiler (2002-2016)

Kaynak: (SYGM (2013b), AR-GE ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı Verileri; URL 5; URL 7)

Yukarıdaki grafikte 2012-2016 yılları arasında toplam sosyal yardım harcaması, bütçe dengesi, işsizlik oranı, GİNİ katsayısı ve büyüme oranı arasındaki ilişki yer almaktadır. Ülkede gelir dağılımının eşitliğini ölçmeye yarayan GİNİ katsayısı sıfır ile bir arasında değer almakla birlikte, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliğin arttığını, bire yaklaştıkça ise gelir dağılımında adaletsizliğin arttığını göstermektedir. P80/P20 oranları ile toplumda gelirden en fazla pay alan yüzde 20'lik kesimin elde ettiği gelirle en düşük pay alan yüzde 20'lik kesimin geliri arasındaki fark tespit edilmektedir (TÜİK, Hane halkı Bütçe Araştırmaları ve Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları). Oran olarak ifade edilmesi bir yönü ile eşitsizlik ve adalet arasında da bir bağlantı kurulmasına olanak sağlamaktadır (Aksu, 2018: 94)

Grafik 1'de incelenen 2002-2016 döneminde yıllar itibariyle Türkiye'de toplam sosyal yardım harcamalarının GSYİH'ya oranının gelişimini gösteren doğrunun eğimi;

$$y = 0,0691x + 0,4898 \text{ dir}$$

R^2 değeri ise,

$$R^2 = 0,8812 \text{ dir.}$$

İncelenen dönemde Türkiye'de toplam sosyal yardım harcamalarının GSYİH'ya oranının gelişimi pozitif bir eğilim göstermiştir.

2002-2016 döneminde yıllar itibariyle Türkiye'de GİNİ katsayısının gelişimini gösteren doğrunun eğimi;

$$y = -0,0016x + 0,4188 \text{ dir.}$$

R^2 değeri ise,

$$R^2 = 0,2296 \text{ dir.}$$

İncelenen dönemde GİNİ katsayısının gelişimi negatif bir eğilim göstermiştir, diğer bir deyişle gelir dağılımında adalet gittikçe olumlu bir gelişme göstermiştir.

2002-2016 döneminde yıllar itibariyle Türkiye'de işsizlik oranının gelişimini gösteren doğrunun eğimi;

$$y = 0,1221x + 9,2295 \text{ dir.}$$

R^2 değeri ise,

$$R^2 = 0,1128 \text{ dir.}$$

İncelenen dönemde Türkiye'de işsizlik oranının gelişimi pozitif bir eğilim göstermiştir, diğer bir deyişle toplam nüfus içerisinde çalışmayan nüfusun sayısında artış görülmektedir. Sosyal yardım ile işsizlik arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

2002-2016 döneminde yıllar itibariyle Türkiye ekonomisinin yıllara göre büyüme oranının gelişimini gösteren doğrunun eğimi;

$$y = -0,3675x + 7,3733 \text{ dir.}$$

R^2 değeri ise,

$$R^2 = 0,1728 \text{ dir.}$$

İncelenen dönemde Türkiye ekonomisinin yıllara göre büyüme oranının gelişimi pozitif bir eğilim göstermiştir. Türkiye'de toplam sosyal yardım harcamaları ile büyüme oranları arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

2002-2016 döneminde yıllar itibariyle Türkiye'de bütçe dengesinin GSYİH'ya oranının gelişimini gösteren doğrunun eğimi;

$$y = 0,4869x - 7,0328 \text{ dir.}$$

R^2 değeri ise,

$$R^2 = 0,4491 \text{ dir.}$$

İncelenen dönemde Türkiye’de bütçe dengesinin GSYİH’ya oranının gelişimi pozitif bir eğilim göstermiştir. Türkiye’de toplam sosyal yardım harcamaları ile bütçe dengesi arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

2002-2016 döneminde yıllar itibariyle Türkiye’de P80/P20 oranının gelişimini gösteren doğrunun eğimi;

$$y = -0,1373x + 9,4273$$

R² değeri ise,

$$R^2 = 0,591$$

İncelenen dönemde Türkiye’de P80/P20 oranının gelişimi negatif bir eğilim göstermiştir. Türkiye’de toplam sosyal yardım harcamaları ile P80/P20 oranı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de sosyal refah devleti anlayışı çerçevesinde sosyal yardımların her zaman önemli bir yeri olmuştur. Türkiye’de sosyal yardımlar Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yürütülmektedir. Vakıflar aracılığıyla yapılan yardımlarla gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk oranı azaltılmaya çalışılmaktadır.

Yapılan çalışma ile Türkiye’de sosyal yardım sisteminin işleyişi ve yaşanan sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Sosyal yardım sisteminde ortaya çıkan en önemli sorun yasal düzenlemelerin dağınık olması ve yardım yapan kurumlar arasında yaşanan koordinasyon eksikliğidir. Bu kapsamda 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Bakanlığın kurulması ile görev dağılımı sağlanarak yetki çatışmasına son verilmiş ve sosyal yardımlar daha sistematik bir şekilde dağıtılmaya başlanmıştır.

Sosyal yardım alanında olumlu gelişmeler yaşanmakla birlikte halen istenilen seviyeye ulaşılamamıştır. Yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan ciddi bir kesim mevcuttur. Türkiye’de sosyal yardımlar yapılmadan önce ve yapıldıktan sonra yoksullukla karşı karşıya olan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 22’den yüzde 19’a düşmüştür. Oysaki diğer ülkelerde durum böyle değildir. Örneğin Avusturya’da yüzde 32’den yüzde 9’a, Yunanistan’da ise yüzde 33’ten yüzde 16’ya gerilemiştir (Karagöl ve Dam, 2015). Yapılan sosyal yardım harcamalarına rağmen yoksulluk oranındaki bu ufak azalışın nedeni ise en yoksul kesime ya ulaşılamamakta ya da yeterli yardım yapılamamaktadır.

Bu sorunun çözümü için sosyal yardım alanında çalışan kişiler vicdanları ile hareket ederek yoksul bir hane tespit edildiğinde sadece maddi yardım değil aynı zamanda manevi olarak da destek olmalıdır. Ailede madde bağımlısı varsa ilgili kuruluşlara yönlendirilmeli, çocuğunu okula göndermiyorsa Milli Eğitim Bakanlığı ile gerekli görüşmeler yapılarak okula devamı sağlanmalı, hanede çalışabilecek yaş ve güçte bireyler varsa İş-kur’a yönlendirilerek çalışma hayatına katılımı sağlanmalıdır. Kimin hangi durumda hangi yardımı alabileceği sosyal yardım görevlilerince anlatılmalı ve gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır.

Ayrıca yapılan grafik analizde, Toplam sosyal yardım harcamaları ile işsizlik ve büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun pozitifte çevrilebilmesi için sosyal yardım harcamalarının üretkenliği ve istihdamı teşvik edici şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AİLE VE SOSYAL POLİTİKA BAKANLIĞI [ASP] (2011). Aile ve Sosyal Politika Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Metin/4.5.633.pdf>, Erişim Tarihi:09/01/2018

AKSU, Ö.A. (2018). Gelir ve Servet Dağılımı. İstanbul Üniversitesi Yayın No 3698, Fakülte Yayın No 539, s.94.

ATALAY, T. (1999). Türkiye Cumhuriyeti’nin Demokratik Bir Cumhuriyet Olarak Gelişmesinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeri ve Önemi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*,1(9),5-12.

BALLAR, S. (2008). *Yeni Vakıflar Hukuku*. İstanbul: Seçkin Yayınevi.

- BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2016). 2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu. Ankara.
- BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2017). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.
- BİLDİRİCİ, Z. (2011). *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- ÇAKAR, Y. B. ve YILMAZ. V. (2010). Gelir Hakkı Neden Sol Bir Talep? *Türk-İş Dergisi*, (386),1-13.
- DİLİK, S. (1988). Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 43(1), 41-80.
- DODURKA, B. Z. (2014). Türkiye'de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar-Çalışma Raporu. Erişim: <https://spf.boun.edu.tr/>
- GEREK, N. (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- GÖZÜBÜYÜK, Ş. (2002). *Açıklamalı Türk Anayasaları*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- IRMAK, S. (1973). Cumhuriyet Döneminde Sosyal Hizmetlerin Yönelimi Semineri, Tebliğ ve Raporlar.
- KARAGÖL, E. T. ve DAMA, N. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar. *Analiz*. Sayı:139. SETA.
- ÖZ, S. (2019). Gelir Dağılımında Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı Arasındaki İlişkiler:2000-2016 Dönemi Türkiye Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (35),587-605.
- ÖZDEMİR, M. Ç. ve DURA, O. (2010). Sosyal Politika Aracı olarak Dernek ve Vakıflarda Gıda Bankacılığı. *İnsan Hakları Yıllığı*. Cilt:28, 45-66.
- RESMİ GAZETE (1.7.1976). TBMM, 2022 no'lu Kanun, "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık," <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2022.pdf>, (Erişim:22.05.2018)
- SARGIN, E. (2017). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Ülke Ekonomisine Katkıları*. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma İktisadi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Prof. Dr. Rasim Yılmaz. Tekirdağ.
- SARIKAYA, M. 2005. *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*. (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum.
- SOSYAL YARDIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ [SYGM], (2012). *Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- SOYSALDI, M (2017). Vakıflar ve Psiko-Sosyal Fonksiyonları, <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/vakiflar.htm> (10.02.2017).
- T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET DENETLEME KURULU [DDK]. (2009). Türkiye'de Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal ve Kurumsal Yapının İncelenmesi, Aile, Çocuk, Özürlü, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Hakkında Araştırma ve Geliştirme Raporu.
- VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ [VGM] (1984). Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.hukuki.net/kanun/227.45.text.asp>, (Erişim: 09/01/2018)
- URL 1 <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> (Erişim:25.05.2018)
- URL 2 <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/sosyal-yardim-programlarimiz/aile-yardimlari>
- URL 3 Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, <http://www.kyk.gov.tr/tr/Genel-Bilgiler/KrediBurs/2>, (Erişim:03/02/2018)
- URL 4 <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanliginin-2017-yili-butcesi-kabul-edildi> (Erişim:22/01/2018)

URL 5 <https://ekonomiatlasi.com/issizlik-orani>

URL 6 <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist#>

URL 7 <https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>